

מהדורת ביקורת!

הערות ותיקונים
יתקבלו בברכה!

יד
מהרי"ץ

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

פרשת נח
(נמסר במוצש"ק בראשית)
תשרי התשפ"ו בשל"ז
בבית המדרש פעולת צדיק
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

'בראשית' היינו נקודת ההתחלה, לחיוב או לשלילה. חשיבות השמירה על העלייה הרוחנית שהיתה בימים הנוראים, שתמשיך גם לאחריהם, כי אם האדם אינו עולה אזי הוא יורד, וביאור המושג 'בני עלייה'.

דברי החיד"א זצ"ל בספרו עבודת הקודש, בעניין חשיבות ההתאמצות ביראת שמים ולימוד התורה לשמה, בחודש מרחשון שהוא תחילת השנה, כי הכל הולך אחר ההתחלה. דוגמא נפלאה לכך, ממ"ש בנביא ירמיהו, לגבי מה שענו לו – אלו שנשארו בא"י לאחר חרבן ביהמ"ק – על נבואתו, שקר אתה מדבר וגו', כי מה שנשבעו לפני כן לשמוע בקולו וכו' היה בעשייתו. וביאור מחודש כי 'עשרת ימים' שכתוב לגבי נבל הכרמלי, אלו עשרה ימים נוספים, שבין יוהכ"פ להושע"ר.

תוספת דברים בעניין פירוש המלים באשמורות, עשה למען 'לימודך', עשה למען 'תורתך'. והתייחסות לביאור כי 'לימודך' היינו עם ישראל.

תשובה לשאלה, האם מותר בשב"ק לכוון לבקש ולהתחנן, בג' הברכות הראשונות של תפילת שמו"ע.

לגבי העניין דלעיל, שונה ברכת מודים מג' הברכות הראשונות, ובירור העניין שג' הברכות האחרונות הן 'הודאה'. השלמה בעניין הכוונה על בנים צדיקים, במלים 'לדור ודור נודה לך' ונספר תהלתך, ומדוע אין ברכה מפורשת על כך בתפילת שמו"ע.

הערה ותירוץ על מ"ש בספר פסקי תשובות, כי השאלה דלעיל מדוע לא ניתקנה בשמו"ע ברכה על ילדים צדיקים, נשאלה כבר על ידי מהר"י בכרך בעל חוות יאיר.

© כל הזכויות שמורות למרן שליט"א

השיעור יוצא לאור ע"י מוסדות יד מהרי"ן – בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: y5358404@gmail.com

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6

מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" ובחברות "שערי יצחק" – 806

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.
השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א, וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.
פרטים בטלפון: 050-4140741.

והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא
כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכ"ר.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש להצלחת ולרפואת שלום בן שמריה הי"ו, וכן להצלחת בנותיו הודיה ולינוי, ולרפוא"ש לבתו שיראל תחי, בעבור שהתנדבו עבורם למוסדות פעולת צדיק. וכן השיעור מוקדש ע"י רבי דניאל דוד בן יהושע שמעון סופר הי"ו, מארצות הברית, להצלחתו ולהצלחת רעייתו וכל בני משפחתו, ולשנה מבורכת. בעבור שהתנדב למוסדות יד מהרי"ץ.

וכמו כן השיעור מוקדש על ידי מרדכי בן אהרן ספ"ר הי"ו, מארצה"ב, להצלחתו ולהצלחת בני ביתו ברו"ג, ומציאת זיווג לרבקה בת מזל בקרוב. ולעילוי נשמת מרת פ"רה סיל"ה בת שמחה. בעבור שהתנדב למוסדות נתיבות מהרי"ץ.

וכן להצלחת הבחור החשוב יצחק בן הרב אהרן ברהום הי"ו, שנכנס היום לעול התורה והמצוות, שיצליח בתורה וירא"ש אמך, בעבור שהתנדבו לעמותת נתיבות מהרי"ץ. וכן ע"י ידידנו הרב אהרן חיים שליט"א, ייש"כ שהוא ידיד ויטיק וירבו כמותו בישראל, לרגל הולדת בתו שרה בשעט"מ, ולרפואת היולדת סמדר ב"ר ידידיה, ויזכו לגדלה לירא"ש אמך, בעבור שתרמו לעמותת נתיבות מהרי"ץ.

המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשה ידיהם, ומכל צרה ונוק יצילם, וישלח ברכה רווחה והצלחה בכל מעשי ידיהם, וימלא כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכ"ר.

*

ברוך ה' ישנן לנו כיום שלוש עמותות, מסביב גאון עוזנו מהרי"ץ זיע"א. פעולת צדיק, יד מהרי"ץ, ונתיבות מהרי"ץ. 'בתלתא זמנא הויא חזקה'. וְהַחוּט הַמְשָׁלֵשׁ, לֹא בְמִהְרָה יִתֵּק [קהלת ד', י"ב].

'בראשית' היינו נקודת ההתחלה, לחיוב או לשלילה. חשיבות השמירה על העלייה הרוחנית שהיתה בימים הנוראים, שתמשיך גם לאחריהם, כי אם האדם אינו עולה אזי הוא יורד, וביאור המושג 'בני עלייה'.

בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים, אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ [בראשית א', א'].

'בראשית', מבחינה סמלית, זאת נקודת ההתחלה. וזה יכול להיות, גם חיובי וגם שלילי. מדי שנה בשנה, הימים הנוראים מתחילים את השנה החדשה, פתיחה טובה, ומרגישים כי כעת עלינו עוד מדרגה. כמו אדם שעולה במדרגות, אחת שנים שלוש וכו'. כעת הננו מתחילים את השליבה השנייה, מרגיש שעכשיו אני בשלב ב', ג', ה', עשרים, שבעים, כל אחד לפי הגיל שלו, מתי מתחיל אצלו ה'בראשית' החדש.

ומאידך, יכול להיות חלילה לצד השלילי. אם האדם חוזר אחורה. שָׁב לנקודת המוצא, היכן שהוא היה לפני שנה, ולפני שנתיים, ולפני עשר שנים וכו'. גם אם אכן בחודש אלול ובעשי"ת, הוא אכן עלה, אולם הוא חזר שוב בחזרה אחרי כן. עשה נסיגה אחורה, וחזר לנקודת ההתחלה. אמנם יותר גרוע הוא לא נהיך, לא רואים בכל אופן שהוא גרוע יותר, לא מורגש, לא ניכר עליו. אבל על כל פנים, חבל, כי א"כ מה עשית? בכל פעם, לחזור מן ההתחלה? 'לדרוך' באותו מקום, היכן העלייה?

שמעתי פעם יהודי משלנו זקן, חושבני יותר מבן שמונים, חכם ויודע ספר. ישב ולמד. הוא אמר בערב יוהכ"פ, נשארתי אותו הדבר. מה שהייתי לפני עשרים שנה, ושלושים שנה, כך עכשיו. לא התקדמתי. ככה הוא אמר מוסר לעצמו. אינני יודע, לכאורה הוא לא אמר זאת בכדי שנשמע אותו, אלא כך הוא היה מדבר לעצמו. אבל אולי כן רצה שישמעו, ויקחו מוסר.

צריכים לדעת, כי בספרים מבואר שאין דבר כזה. אם האדם אינו עולה, אזי הוא יורד. האדם הוא כמו סֵלֶם מַצֵּב אֲרֻצָּה וגו', עֲלִים וְיֹרְדִים פֹּה [בראשית כ"ח, י"ב]. לסולם ישנם שני תפקידים, לעלות ולרדת. אין באמצע. הסולם לא נועד ואיננו משמש בשביל לעמוד על שלב מסויים, ולהישאר שמה. בסולם, עולים. או יורדים, כגון מי שבגג ורוצה לרדת באמצעות הסולם. אבל לא להישאר באמצע.

דהיינו, ב"ה ישראל קדושים הם, אשריהם ישראל. כל אחד השתדל, וקיבל על עצמו קבלות טובות, אבל בעוה"ר פעמים רבות, לאחר שפגה ההתעוררות והקדושה וכו' של ימים הנוראים, חוזרים בחזרה, ולא עומדים בקבלות. לפעמים האדם מרגיש התעוררות והתעלות וכו', והוא מקבל על עצמו קבלות, רוצה באמת ובתמים לקבל ולתקן את עצמו, אבל אח"כ הוא מתקרב.

אס"כ, כיצד הוא יעלה, כאשר הוא תמיד חוזר וחוזר אל ההתחלה?

עלייה אשר נמנעים מכך. בהמשך שם הוא מסביר את החששות שבכך, כגון עוקר דבר מגידולו, או בגלל שאח"כ הכל מתערבב ביחד, וזה כמו לש. וכן יש בכך איסור תולש. וכו'.

עוד שם בחלק שני [סימן ק"פ], ראיתי בני עלייה נושאים ונותנים על עניין חמאה של-גויים הנעשית כל ימות השנה בכלי חמץ, וגם בעת עשייתה נותנים בה קמח חטים וכו'.

מהרי"ץ מדבר שם בעניין חוזר וניעור בפסח, והוא אומר כי ראה בני עלייה אשר נושאים ונותנים, דהיינו יושבים ודנים, האם הדבר מותר או אסור.

גם בחלק ג' [סימן קצ"ד], כתב מהרי"ץ בזה"ל, ראיתי בני עלייה חוקרים ודורשים אם יכול עם הארץ שאינו יודע כלל לעלות לספר תורה, לקרות ולברך ע"י שהש"צ מְקַרָא לו מלה במלה.

אם העולה אינו יודע לקרוא, והחזן אומר את המלים לפניו והוא חוזר אחריו.

גם צריך לידע, אם דין הסומא כמו כן, כשש"צ קורא. וכו'.

הרי שמהרי"ץ משתמש במושג 'בני עלייה', אבל אצלו זהו לשון מושאל.

אבל בפשטות, 'בני עלייה' שהזכיר רשב"י, היינו שעולים לגן עדן, וכדלעיל.

רבי מאיר הלוי בספרו יד רמה על מסכת סנהדרין [דף צ"ז ע"ב] כתב בזה"ל, 'אמר רבי שמעון ראיתי בני עלייה, צדיקים שעתידין לישוב לעתיד למעלה לפני שכינה, והן מועטים'.

המוציא לאור שם מעיר [למטה בהערה 256], כן פירש רבינו חננאל ומהרש"א שם, במסכת סוכה. והרמב"ן בשער גמול, מפרש דיש להם ראייה בהסתכלות השכל, ובעילוי ההבנה.

יוצא לדעת הרמב"ן שהסגנון הזה דומה במובנו קצת לסגנון של מהרי"ץ, בני עלייה – שישנה להם הבנה מעולה.

ובחידושי מהר"ץ חיות [סוכה שם] הביא מירושלמי ברכות, דגרסינן 'ראיתי בני עולם

האדם צריך להיות במצב של עלייה. ישנם דברים שבעבר היה לו קשה לתקנם, היו לו נסיונות, לפעמים עמד בהם ולפעמים לא עמד, או שהוא כלל לא עמד, ועכשיו ב"ה כבר אין לו את הנסיונות הללו. מה שהיה אצלו בעבר נסיון, כעת הוא כבר לא נסיון אצלו, הוא בטוח שלא יכשל בהם. אולם ישנם לו עוד דברים אחרים, יותר קשים, יותר גבוהים, אשר לגביהם הוא צריך עדיין להתעלות.

זהו המושג, 'בני עלייה'. שעולים.

בגמרא סוכה [דף מ"ה ע"ב] ובסנהדרין [דף צ"ז ע"ב] מובא כך, אמר חזקיה א"ר ירמיה משום רשב"י, ראיתי בני עלייה, והן מועטין. אם אלף הן, אני ובני מהן וכו'.

'בני עלייה'.

מהרי"ץ לפחות בארבעה מקומות [וכדלקמן] משתמש במלים הללו, כבלשון מושאל, כלפי תלמידי חכמים, כי הם הם בני עלייה. אמנם רשב"י התכוון לאנשים שנמצאים בגן עדן, נמצאים עם הקב"ה, גבוה. אבל עכ"פ, גם כל התלמידי חכמים הם 'בני עלייה', במדה מסויימת, כמלה מושאלת, וכמו שמצוי.

[במפתח הכללי שבסוף פעו"צ חלק ג' דף תע"א] צוינו רק שני מקומות, וצריך להוסיף עוד שנים].

הראשון בשו"ת פעולת צדיק חלק א' ריש סימן קע"א, ראיתי בני עלייה שואלין ודורשין וחוקרין בז' חקירות ודרישות, על ענין העשבים שקורין חרמל, שמטננין בו חטים של-פסח, ויש חשש לטנן בו מפני הטל שעליו שהוא מחמיץ, אם יש תקנה לשטחו בשמש כדי שילך הטל מעליו וכו' יעו"ש.

כמו-כן בשו"ת פעולת צדיק חלק שני [סימן רי"ח] מהרי"ץ כתב בזה"ל, ראיתי בני עלייה נזהרין מלרחוץ בשבת במקוה שיש על פני המים שבה, זרע ירוק שקורין קלסנ"ה וכו'.

הרי מותר לרחוץ במים קרים בשבת, אנחנו מתירים זאת [עיי' ש"ע המקוצר סי' ס"ט סוף סעיף ג'], ברם אם ישנם שם במקוה או בבריכה זרעים ירוקים, מהרי"ץ אומר כי הוא ראה בני

התנא אמר באבות [פרק ד' משנה ה'], ודלא מוסיף, יסוף. צריכים להוסיף. ואם לאו, חלילה וכו'.

תעודת האדם היא, לעלות תמיד מעלה מעלה, ולהתרום אל על בדעות, במדות טובות, בצדקה ומעשים טובים.

כאשר אנו רואים, כי חק הוא לעולם בִּטְבַע – תשמעו עוד דוגמא מעניינת, מלבד סולם שאמרנו – שאם זורקים אבן, או דבר גשם – דהיינו דבר גשמי – למעלה, אז כל זמן שהכח שנתן בו האדם נושאו אל על, הוא עולה מעלה מעלה. כפי כוח הזריקה, כמה שהזורק יפעיל יותר כוח, אותו החפץ יעלה עד גובה מסויים, ולאחר מכן הוא יורד. הוא לא ישאר באויר.

וכאשר יכלה הכח והאנרגיה, ממנו יפול למטה, אבל לא יעמוד באויר אף רגע אחד.

וכן הוא תעודת האדם. או לעלות מעלה מעלה, או לרדת מטה מטה. כי אם לא יעלה, אז כרגע ירד מטה אל עמק רפאים.

צריכים לדעת זאת. אם אין לאדם את השאיפה לעלות, אם איננו פועל לעלות, אזי שידע לו, שלא יחשוב כי לפחות הוא אינו יותר גרוע, נשאר כפי שהיה, מכיון שאין דבר כזה. ישנה לו טעות. אם אינו עולה, אזי פירושו שהוא יורד.

לפי הידוע ומפורסם שישנו 'כוח משיכה' לכדור הארץ. וזה בחמירות. כמו"כ הוא ברוחניות. ליצה"ר יש כח עצום למשוך את האדם, להוריד אותו, ואפילו להפיל אותו.

ולזה כיון שלמה המלך ע"ה באמרו [משלי ט"ו, כ"ד] אורח חיים למעלה למשכיל, למען סור משאול מטה. כלומר, מי שהוא בר שכל ובר דעת, יבין וישכיל את תעודתו פה עלי תבל, ומהו תעודתו 'למעלה'.

המשכיל, מי שהשכל שלו שולט על עצמו, הוא עולה למעלה, כל הזמן הוא שואף לעלות למעלה. כי הוא יודע, שאם הוא לא יעלה למעלה, אזי הוא חלילה ירד.

שיעלה ויתרום אל קרבת ה'. אולם לא רק בעבור זה ישאף להינשא למעלה. שאם לא יתנשא, ישאר על עמדו במקום א', רק יבין

הבא'. זאת גירסא אחרת, לא 'בני עלייה', אלא 'בני עולם הבא'.

א"כ ישנם כמה פירושים, מה זה 'בני עלייה'. לאחר מכן הוא – הרמ"ה, רבי מאיר הלוי אבולעפיה – מביא בשם רבי האיי גאון, פירוש אחר. הוא אומר, כי ישנן כמה מעלות. זאת איננה אך ורק מדרגה אחת. לא כל הצדיקים, כל הגדולים, הם באותה המדרגה. ישנן מדרגות.

וזה לשונו שם, ורבינו האיי גאון ז"ל פירש, כמה מעלות הויין לצדיקים במתן שכר, כל מעלה ומעלה לפי מעשיה. וקאמר רשב"י, שהמעלה העליונה, שהיא למעלה מכולן והיא נקראת עלייה, ראיתי בניה והן מועטין.

ישנן שם הרבה מדרגות, עשרות או מאות ואולי אלפים, אולם רשב"י התכוון לגבי המדרגה הכי גבוהה, 'ראיתי בני עלייה והם מועטים'.

זהו כפי הלשון בתחילת פרק ראשון של בבא מציעא, 'הבית והעליה'. וכן מה שכתוב בגמ' שבת לגבי נר חנוכה. ובעוד הרבה מקומות. ישנו 'בית', וישנה 'עלייה', דהיינו הקומה השנייה.

שם באותה 'עלייה' הכי גבוהה, 'הם מועטים'. אבל בשאר, ישנם הרבה.

שאלה מהקהל: בדר"כ מבינים שזהו אדם שמקפיד תמיד לעלות בירא"ש, ולא לרדת. תשובת מרן שליט"א: כפי שאמרנו מקודם, זהו לשון מושאל. המושג בצמצום שלו. מה שאומ' כיום 'בן עלייה' היינו שהוא עולה, הוא לא נשאר באותו המצב. רואים עליו התקדמות, כי השנה הוא מתפלל יותר טוב, לומד תורה יותר טוב, יותר מתמיד. וכהנה וכהנה. הוא מוסיף. רואים שהוא עלה שלב.

*

בספר שמואל ברמה [דף ס"ג] מובא בזה"ל, יעקב אבינו ראה בחלומו, 'זהנה סלם מוצב ארצה, וראשו מגיע השמימה. והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו. והנה י"י נצב עליו [בראשית כ"ח י"ב]. כאן הראה לנו את תעודת האדם בכלל, ותעודת ישראל, וכל א' מישראל בפרט.

יש 'שמים', ויש 'שמימה', שזה עוד יותר גבוה. ובנ"ד שזה בקמץ, השמימה, אזי זה עוד יותר גבוה.

אבל או עולים, או יורדים.

והנה י"י נצב עליו ויאמר. הדבר אינו פשוט, לעלות. ישנם אויבים קשים. יש את השטן, היצר הרע, אשר מפריע. יש מקטרגים וכו'. וצריכים סייעתא דשמיא. אם אין הקב"ה עוזרו, אינו יכול לו. לכן צריכים תפילה, שתהיה לנו סייעתא דשמיא, שהקב"ה יעזור. אבל אצל הקב"ה, העיקר הוא שהאדם רוצה, 'פתחו לי פתח'. אם האדם רוצה ושואף, אז הקב"ה 'ניצב' לעזרתו.

והנה י"י נצב עליו, ופרש"י לשמרו, כי הלא צבא לאנוש עלי ארץ, ומלחמה גדולה וכבדה על האדם ללחום שיוכל להתרומם למעלה כאשר צוה אותו ה'.

ברוך ה', יש לאדם את הכוחות והאפשרויות, אם אכן הוא רוצה.

*

ב'דרשות לפרשת שבוע' [פרשת לך לך, דף שע"ט] מובא כך, בפסוק נאמר, קדשים יהיו לאלהיהם, ולא יחללו שם אלהיהם ויקרא כ"א, ו'. ישנם כאן שתי קצוות. 'קדושים', ולא יחללו.

הרי שבקדושה, אין דרך ממוצעת. או קדושה, או ח"ו חילול כבוד שמים. זהו מה שכתוב כאן. אם האדם אינו מקדש את שם ה', אזי הוא מחלל את שם ה'.

ולכן דוקא ביום הכיפורים במנחה, קוראים פרשת עריות, כי על אדם לדעת, שגם במצב של קדושה, אם לא ישמור עצמו, יכול לבוא למדרגה נמוכה מאד.

אם האדם לא מתקדש, אזי הוא יכול ליפול ח"ו – מהמדרגות הכי גבוהות – לדברים נמוכים מאד. מבהיל. אבל זאת המציאות.

והוא מביא בהמשך בזה"ל, כבר אמר החפץ חיים, שהאדם דומה לסולם, שלא נשארים לעמוד על מדרגה אחת. או עולים, או יורדים. והכל תלוי באדם עצמו.

היטב שאם לא יעלה למעלה ירד למטה. וז"פ 'אורח חיים למעלה למשכיל', כל כך שיודע ומבין שע"כ צריך להתרומם. שאם לא יתנשא, ירד. המטרה אינה רק כדי להתקרב להקב"ה יותר ויותר, אלא תדע לך, אם אתה לא מתנשא, אזי אתה יורד.

וזה 'למען סור משאול מטה'.

וזה עניין הסולם, 'הנה סלם מוצב ארצה', ויש בה שליבות ומדרגות, אשר בכל עת ובכל שעה יצעד האדם, על שליבה גבוהה מאשר דרך בה ביום אתמול.

וראשו מגיע השמימה, כלומר שיוכל להגיע על ידי הסלם הזה למעלה למעלה, ולהתרומם אל מדרגת השלמות היותר גבוהה, עד קרבת הקב"ה, עד מ"ט שערי קדושה.

והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו, פי' גם אנו שלוחי אלהים פה עלי ארץ, אנו עולים ויורדים. כלומר או עולים או יורדים. אבל אין עמידה במקום אחד, רק הליכה תמידית, או למעלה או למטה.

דהיינו, אנחנו החמריים נמצאים בעולם שלנו. אמנם בפסוק מדובר על מלאכי אלהים, שיעקב אבינו ע"ה ראה בחלומו, אבל גם עבורנו ישנו כאן לימוד מוסר, מבחינה מסויימת אנחנו ג"כ נחשבים 'מלאכי אלהים', כי עם ישראל בעולם, ישְׂרָאֵל עַם קָרְבּוֹ [תהלים קמ"ח, י"ד]. הם הבנים של הקב"ה בעולם. קל וחומר בני תורה, אברכים תלמידי חכמים וכו', שהם בבחינת 'מלאכי אלהים', דהיינו הם נציגים של הקב"ה בעולם, שלוחים שלו. 'מלאך' פירושו שליח.

הסולם מוצב ארצה, אתה הינך נמצא על הקרקע, אבל היכן הוא הראש? בראש, בשכל, במוח ובנשמה, אפשר להגיע גבוה גבוה, לנסוק לגבהים עצומים. האדם הוא דוגמא לעליונים, פִּי בְּעָלָם אֱלֹהִים עֲשֶׂה אֶת הָאָדָם [בראשית ט', ו']. על כן בנשמה ובשכל, הוא יכול להתחבר לדברים שאינם גשמיים כלל, להגיע גבוה גבוה, 'ראשו מגיע השמימה'.

*

ביאה וכניסה, כמו בלשון ארמי, כגון תרגום ויבא נח (בראשית ז', ז') ועל נח.

ומדברי מהר"ס צפירה בכסף צרוף תחילת פרשת קרח דף קנ"ז ד"ה ויקח, משמע קצת דמפרש בני עלייה, בני עליין יעו"ש. ומדבריו בשיר השירים דף ט"ו ד"ה מצאוני, משמע שנקראים כך מפני שהם מתאווים לעלות אל ה' כו' יעו"ש עכ"ל ידידנו הנז"ל. ברוך יהיה, ולעולם יחיה.

דברי החיד"א זצ"ל בספרו עבודת הקודש, בעניין חשיבות ההתאמצות ביראת שמים ולימוד התורה לשמה, בחודש מרחשון שהוא תחילת השנה, כי הכל הולך אחר ההתחלה. דוגמא נפלאה לכך, ממש"ש בנביא ירמיהו, לגבי מה שענו לו – אלו שנשארו בא"י לאחר חרבן ביהמ"ק – על נבואתו, שקר אתה מדבר וגו', כי מה שנשבעו לפני כן לשמוע בקולו וכו' היה בעש"ת. וביאור מחודש כי 'עשרת ימים' שכתוב לגבי נבל הכרמלי, אלו עשרה ימים נוספים, שבין יוהכ"פ להושע"ר.

הנני רגיל להביא הרבה פעמים [בשיעורי מוצש"ק בראשית] את לשון החיד"א בספרו עבודת הקודש [מורה באצבע סימן ט' אות רח"צ], מה שכתב לגבי חודש מרחשון, בזה"ל, אחר הַחֵג, ובחודש [מַרְחֶשֶׁן], יתאמץ ביראת-שמים ותלמוד-תורה לשמה.

המלים כפי שנדפסו שם 'אחר החג, וחודש חשון, חושבני כי צריכים כאן לתקן, להוסיף בי"ת. כי אין הכוונה לאחר חודש חשון, אלא צ"ל 'בחודש חשון'. דהיינו, התחלת השנה היא אחרי החג, כלומר הימים שבין סוכות עד סוף תשרי, ובמשך חודש מרחשון. אז האדם צריך לדעת, כי עליו להתגבר בכל כוחותיו, להתאמץ ביראת שמים.

מהי הסיבה שצריך להתאמץ? כי ישנו מישוהו שרוצה להפיל אותו, מישוהו שלא יתן לו, אלא שיתעצל ושירד. צוּפָה רָשָׁע לְצַדִּיק, וּמִבְּקֶשׁ לְהַמִּיתוֹ [תהלים ל"ז, ל"ב].

כי הוא תחילת השנה. והוי סימנא טבא, לכל השנה.

אם האדם יתאמץ וישתדל וכו', בתחילת השנה, הוא יכול להצליח. כל ההתחלות קשות. בבוקר, זה הכי קשה. אם אדם קם בבוקר 'על צד שמאל', אם הוא מתעצל, אזי אותו היום ח"ו

ידידנו הרה"ג איתמר חיים כהן שליט"א הוסיף כאן לאחר השיעור בזה"ל, לעניין אדם שאם אינו עולה, הוא יורד. ידוע ומפורסם כי רק המלאכים הם תמיד במצב עמידה, וכמו שנאמר (זכריה ג', ז') ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה. והיינו מפני שאין להם יצר הרע, ואינם בעלי בחירה. מה שאין כן האדם שיש לו יצר הרע, והוא בעל בחירה, אינו עומד, אלא עולה או יורד.

ובזה יש לפרש מאמר שלמה המלך בקהלת (ג', כ"א) מי יודע רוח בני האדם העולה היא למעלה, ורוח הבהמה היורדת היא למטה לארץ. רוח בני אדם, היא נשמת האדם הקשורה עם יצר הטוב, שהיא מושכת את האדם לעלות עמה למעלה. ורוח הבהמה, היא הנפש הבהמית שבאדם הקשורה עם יצר הרע, שהיא מושכת אותו לרדת עמה למטה לארץ. ויש לפירוש זה יסוד בדברי חז"ל, ואכמ"ל. מעתה, הדוגמא שהביא מעכ"ת מן הסולם, אינה מתאימה לנדון דידן, דהא התם מיירי במלאכים, וגם לא מיירי בעלייה וירידה בדרגת מצבם.

אגב, אבא מארי זלה"ה היה רגיל לספר מעשה שאירע לו, והיה לומד ומלמד מכך מוסר השכל לנדון דידן. שכן פעם אחת נסע באוטובוס, וכשאמר לנהג אני צריך לרדת בתחנה הבאה, אמר לו הנהג, אתה לא יורד. אמר לו, אבל אני צריך לרדת. חזר ואמר לו, אתה לא יורד. וכשראה כי הוא מתחיל לחשוש מדוע אינו נותן לו לרדת, אז אמר לו, אדם אינו יורד אלא עולה, היה לך לומר אני צריך לצאת עכ"ל יצ"ו. ויישר חילו.

אמנם הרי עיקר הרעיון אינו שלי, הבאתי שני מקורות ואחד הוא מהגה"צ בעל חפץ חיים. א"כ צריך לומר שזה על דרך רמז, וקיימא לן שבעים [אלף] פנים לתורה. יב"ן.

*

ולגבי פירוש בני עלייה, הוסיף בזה"ל, מדברי רבינו פרחיה ב"ר משולם בספרו שו"ת בפילסופיא שלהי שאלה ט', משמע לכאורה דמפרש שהם אותם שיעלו ויקומו בתחיית המתים, שכן כתב בזה"ל, ורבים מישני אדמת עפר יקיצו (דניאל י"ב, ב'), הנה נתבאר לך עוד מלשון הפסוק הזה, שלא יחיו כי אם המקצת, והם הצדיקים. לפי שלא אמר וכל ישני אדמת עפר יקיצו, אלא אמר ורבים מישני, שהם המקצת. וכעין מאמר חכמים ז"ל ראיתי בני עלייה והן מועטין וכו' יעו"ש.

ולשון מהר"ש שבזי בחמדת ימים פרשת כי תצא דף שי"ז ע"ב, אמר רשב"י, ראיתי בני עלייה שהן מועטין. אם אלף אינון, אנא וברי מנהון. והא דלא ידע, דלא פחיתו מאלף ושית דמסתכלין באספקלריא המאירה. פירוש בני עלייה, הן הנכנסין בלא רשות, מרוב צדקותן לא ידעין כמה (הוי) [הוין] עכ"ל. משמע דמפרש עלייה,

כשהם הרגו אותו ואת הכשדים אשר איתו, הם חששו שמא ח"ו יבואו להרוג אותם. מה עושים? יש את ירמיהו הנביא. אחרי החרבן הוא נשאר פה בא"י, מלך בבל ידע שהוא ניבא על החרבן וכו', והתיר לו להישאר בא"י. היכן שהוא רוצה. אם רצונו לבוא לבבל, או להישאר בא"י. לא הכריח אותו. וירמיהו נשאר בא"י.

כתוב שהם לא ידעו מה לעשות, האם להישאר בא"י, ואז ח"ו הם אולי בסכנה, או לברוח למצרים. היו בין פטיש לסדן. ניגשו לשאול אל ירמיהו הנביא, כמובא בירמיהו בפרק מ"ב, וַיִּגְשׁוּ כָּל שְׂרֵי הַחֲיָלִים וַיּוֹחֲזִנוּ בֶּן קָרַח וַיִּזְנֶיָה בֶּן הוֹשַׁעִיָּה וְכָל הָעָם, מִקְטָן וְעַד גְּדוֹל. וַיֹּאמְרוּ אֶל יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא, תִּפֹּל נָא תַּחֲנֻתָנוּ לִפְנֵיךָ וְהַתְּפִלָּל בְּעַדָנוּ אֵל יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּעַד כָּל הַשְּׂאֲרִית הַזֹּאת, כִּי נִשְׁאַרְנוּ מֵעַט מִהֶרֶבָּה כַּאֲשֶׁר עֲנִידָה רְאוּת אֶתְנֶנּוּ. וַיַּגֵּד לָנוּ יְיָ אֱלֹהֶיךָ, אֵת הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר נִלְךְ בָּהּ וְאֵת הַדָּבָר אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה.

הם מבקשים מירמיהו, תגיד לנו, אנחנו לא יודעים מה לעשות, אנו בספק של הכרעה גורלית, אין לנו יכולת להחליט בעצמנו.

וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא, שְׁמַעְתִּי. הֲנִי מִתְּפִלָּל אֵל יְיָ אֱלֹהֵיכֶם כְּדַבְרֵיכֶם. וְהִיָּה כָּל הַדָּבָר אֲשֶׁר יַעֲנֶה יְיָ אֶתְכֶם, אֲגִיד לָכֶם לֹא אֶמְנַע מִכֶּם דָּבָר.

נו, מה הם עונים?

וְהָמָּה אָמְרוּ אֶל יִרְמְיָהוּ, יְהִי יְיָ בָּנוּ לְעַד אָמֶת וְנֶאֱמָן, אִם לֹא כָּל הַדָּבָר אֲשֶׁר יִשְׁלַחְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֵלֵינוּ, בֶּן נַעֲשֶׂה. אִם טוֹב וְאִם רָע, בְּקוֹל יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲשֶׁר אֲנוּ [אֲנַחְנוּ] שְׁלָחִים אֶתְךָ אֵלָיו נִשְׁמָע. לְמַעַן אֲשֶׁר יִטֵּב לָנוּ, כִּי נִשְׁמָע בְּקוֹל יְיָ אֱלֹהֵינוּ.

הם נשבעים. התחייבו לו. מה שתגיד, נעשה. ימינה או שמאלה, אנחנו מקבלים.

וְהִי מִקֵּץ עֶשְׂרֵת יָמִים, וַיְהִי דָבָר יְיָ אֶל יִרְמְיָהוּ. וַיִּקְרָא אֶל יוֹחָנָן בֶּן קָרַח וְאֶל כָּל שְׂרֵי הַחֲיָלִים אֲשֶׁר אִתּוֹ וְלִכָּל הָעָם לְמִקְטָן וְעַד גְּדוֹל. וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם, כֹּה אָמַר יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר שְׁלַחְתֶּם אֹתִי אֵלָיו לְהַפִּיל תַּחֲנֻתְכֶם לִפְנָיו. אִם

מתנהל בכבודות, כי הכל נגרר אחרי הראש. משא"כ אם הוא מתגבר כארי לתפילה בבוקר, זהו סימן טוב, שהכל ימשיך באותה המדרגה. ועתה כי קרוב הוא לעשי"ת, צריך להורות ולהראות, כי כל מה שעשה, לא היה לִפְנֵים, ח"ו. ואם עתה יתחיל לפרוק עול – שמעתם? ישנו חשש שכעת האדם יתחיל לפרוק עול. לפעמים אנשים בחודש אלול ותשרי הם בלחץ, עד שמגיע מוצאי כיפור, ואז הם התפרקו. זהו נגמר. עכשיו אפשר לעשות מה שרוצים. הדבר מסוכן.

הם גם לא התחילו נכון, לקחו את העניין בצורה שהם נלחצים מכך, וממילא רק מתי בהזדמנות הראשונה שהם יכולים לזרוק מעליהם את החבילה, הם זורקים.

ויתרשל מעבודת ה', לא לרצון יהיה ח"ו. לכן אדרבה, יעשה סימן טוב לכל השנה, ירוץ כגיבור בעסק התורה והמצוה כיד ה' הטובה עליו.

ישנו חשש, האדם ח"ו יתחיל לפרוק עול.

*

דוגמא מפליאה לגבי העניין הזה, של פריקת עול אחרי עשרת ימי תשובה, מצינו בספר ירמיהו. מבהיל מה שכתוב שם. [עניין בהרחבה בשיעור מוצש"ק בראשית התשע"ד בשכ"ה].

כאשר מדברים על אנשים במקרא, צריכים לדעת שאיננו מגיעים לקרסוליהם, הם היו אנשים גדולים, שאין לנו הבנה נכונה בהם. אפילו הרשעים, לא משווים אותם אל הרשעים של דורנו, כי זאת לא אותה המדרגה. וק"ו הצדיקים, או הבינוניים. רק לקחת את ה'מוסר' השכלי מכך.

אחרי העניין של הריגת גדליה בן אחיקם, שעל כך נקבע צום גדליה, הרי מי שהרג אותו היה ישמעאל בן נתניה, הוא הרג את גדליה עם הכשדים אשר נשארו אחרי חרבן ביהמ"ק הראשון. ואז אלה שנשארו – יתר הפליטה – היו במבוכה גדולה, מה לעשות? הרי הכשדים עלולים להאשים אותם שהם ג"כ משתתפים במרד. מלך בבל מינה עליהם את גדליה, וכעת

שׁוֹב תֵּשְׁבוּ בָאָרֶץ הַזֹּאת, וּבְנִיתִי אִתְּכֶם וְלֹא אֶהְרֵס. וְנִטְעַתִּי אִתְּכֶם וְלֹא אֶתּוֹשׁ. כִּי נַחֲמַתִּי אֶל הָרָעָה אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לָכֶם. תִּישָׂאוּ בָאָרֶץ יִשְׂרָאֵל. אֵין לָכֶם מֶה לִּפְחֹד מִן הַכַּשְׂדִּים.

אֵל תִּירָאוּ מִפְּנֵי מֶלֶךְ בָּבֶל אֲשֶׁר אַתֶּם יֹרְאִים מִפְּנֵי אֵל תִּירָאוּ מִמֶּנּוּ נָאִם יְיָ, כִּי אִתְּכֶם אֲנִי לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם וּלְהַצִּיל אֶתְכֶם מִיָּדוֹ. וְאַתֶּן לָכֶם רַחֲמִים וְרַחֵם אֶתְכֶם, וְהָשִׁיב אֶתְכֶם אֶל אֲדֹמְתְכֶם.

וְאִם אֹמְרִים אַתֶּם, לֹא נָשַׁב בָּאָרֶץ הַזֹּאת לְבִלְתִּי שָׁמַע בְּקוֹל יְיָ אֱלֹהֵיכֶם. לֵאמֹר לֹא כִּי אָרֶץ מִצְרַיִם נְבוֹא, אֲשֶׁר לֹא נִרְאָה מִלְחָמָה וְקוֹל שׁוֹפָר לֹא נִשְׁמָע וְלִלְחָם לֹא נִרְעַב, וְשֵׁם נִשְׁבַּח. וְעַתָּה לִבְנֵי שְׁמֵעוֹ דְּבַר יְהוָה שְׂאֵרִית יְהוּדָה. כֹּה אָמַר יְיָ צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, אִם אַתֶּם שׁוֹם תִּשְׁמוֹן פְּנִיכֶם לְבֹא מִצְרַיִם וּבְאֵתֶם לְגוֹר שָׁם.

אִם תֵּלְכוּ לְמִצְרַיִם, אוֹי וְאִבּוֹי.

וְהִיִּתָּה הַחֲרָב אֲשֶׁר אַתֶּם יֹרְאִים מִמֶּנָּה, שָׁם תִּשָּׁג אֶתְכֶם בָּאָרֶץ מִצְרַיִם. וְהִרְעַב אֲשֶׁר אַתֶּם דֹּאֲגִים מִמֶּנּוּ, שָׁם יִדְבַק אַחֲרֵיכֶם מִצְרַיִם, וְשֵׁם תִּמָּתוּ. וְיִהְיוּ כָל הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר שָׁמוּ אֶת פְּנִיָּהֶם לְבֹא מִצְרַיִם לְגוֹר שָׁם, יָמוּתוּ בַּחֲרָב בְּרָעַב וּבִדְבַר. וְלֹא יִהְיֶה לָהֶם שְׂרִיד וּפְלִיט, מִפְּנֵי הָרָעָה אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא עֲלֵיהֶם.

הֲנִי מִקְצֵר בְּכֶךְ, וְאֹמַר רַק רֹאשֵׁי פְרָקִים. מִי שִׁירְצָה יַעֲיִין הַכֹּל שָׁם.

יִרְמִיָּהוּ מֵבֵאֵר לָהֶם בְּאֵרִיכוֹת, אָמַר לָהֶם הַכֹּל בְּמַדּוּיִיק. תִּישָׂאוּ פֹה בְּאִי, וְיִהְיֶה טוֹב, אֵין לָכֶם מֶה לַחֲשׂוֹשׁ. אֲבָל בְּמִצְרַיִם, מְסוּכִין מְאֹד.

וְשֵׁם בְּתַחֲלִיל פֶּרֶק מ"ג מוֹבָא כֶּךְ, וְיִהְיֶה פְּכֻלּוֹת יִרְמִיָּהוּ לְדַבֵּר אֶל כָּל הָעָם אֶת כָּל דְּבָרֵי יְיָ אֱלֹהֵיהֶם אֲשֶׁר שָׁלְחוּ יְיָ אֱלֹהֵיהֶם אֲלֵיהֶם אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה. וַיֹּאמֶר עֲזָרְיָה בֶן הוֹשַׁעְיָה וַיּוֹחֲזֵן בֶּן קֶרֶחַ וְכָל הָאֲנָשִׁים הַזֵּדִים, אֹמְרִים אֵל יִרְמִיָּהוּ, שִׁקֵּר אַתָּה מְדַבֵּר. לֹא שְׁלַחְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לֵאמֹר לֹא תִבְאוּ מִצְרַיִם לְגוֹר שָׁם. כִּי בְּרוּךְ בֶּן נְרִיָּה מִסִּית אֶתְךָ בְּנוֹ, לְמַעַן תֵּת אֶתְנוֹ בְּיַד הַפְּשָׁדִים לְהָמִית אֶתְנוֹ, וּלְהַגְלוֹת אֶתְנוֹ בָּבֶל.

וְהִלְכוּ לְמִצְרַיִם וְכו'.

מִדְּהִים. הִרִי הֵם מַעֲצָמִם בָּאוּ לְבִקֵּשׁ מִמֶּנּוּ שִׁיתְּפַלֵּל.

וְכַאֲשֶׁר הוּא אָמַר לָהֶם, הֵם עָנוּ לוֹ, כֵּן, מֶה שֶׁתִּגִּיד. אֲמֵן וְקִדּוּשׁ. וְאַחֲרַיִם כֵּן הֵם אֹמְרִים לוֹ, 'שִׁקֵּר אַתָּה מְדַבֵּר'?

וּבְכֻלָּל, אֵיךְ אִפְשָׁר לֹאמַר לִירְמִיָּהוּ כִּי הוּא מְדַבֵּר שִׁקֵּר, מִי לֹא מְכִיר אֶת יִרְמִיָּהוּ הַנְּבִיא שֶׁהוּא נְבִיא אֱמֶת? אֲמֵן לִפְנֵי הַחֲרָב, רַבִּים לֹא הֵאֱמִינוּ לוֹ. אוֹלָם לְאַחֲרֵי שְׁנוּכָחוּ, כִּי כָל מֶה שֶׁאָמַר הַתִּקְיִים, אֵזִי הוּא מוֹחֲזֵק בּוֹדָאִי וּבּוֹדָאִי כְּנְבִיא אֱמֶת. אֵיךְ אִפְשָׁר לְהַגִּיד לוֹ, שֶׁהוּא דוֹבֵר שִׁקֵּר? זֹאת חוֹצֵפָא נִירָאָה.

וְאַחֲרֵי שֶׁמִּבְטִיחִים וְנִשְׁבָּעִים, 'יִהְיֶה יְיָ בְּנוֹ לְעֵד אֱמֶת וְנֶאֱמָן'?

אֹמַר כְּמַה"ר יִצְחָק אֲבִרְבִּנְאֵל, כִּי הַתְּשׁוּבָה לְכַךְ הִיא טְמוּנָה וְצִפּוּנָה בְּמַלִּים, 'זִיחֵי מִקֵּץ עֶשְׂרֵת יָמִים'.

עֲבְרוּ עֶשְׂרֵת יָמִי תְּשׁוּבָה. הִרִי גְדֻלְיָה בֶּן אַחִיקֶם מֵתִי נִהְרַג – בְּדֶרֶךְ כָּלֵל, מֶה שִׁיּוּדַעִים הוּא, שֶׁהַדָּבָר הִיָּה שְׁלִישִׁי בְּתִשְׁרִי. אֲבָל י"א שְׁזָה הִיָּה בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, רַק בְּגִלְלֵי שְׁבִי"ט אֵי אִפְשָׁר לְקַבֹּעַ תַּעֲנִית, לִכֵּן דָּחוּ אֶת זֶה. וַי"א שֶׁהַדָּבָר הִיָּה בְּב' תִּשְׁרִי.

אֲבָל עַכ"פּ בְּנִתִּיִּים, כָּל עֶשְׂרֵת יָמִי תְּשׁוּבָה – כַּאֲשֶׁר הִיָּתָה כָּל הַמִּלְחָמָה וְהַמְּהוּמָה הַזֹּאת וְכו' – כַּאֲשֶׁר הֵם דִּיבְּרוּ עִם יִרְמִיָּהוּ, הִיָּה עֲדִיין עֶשְׂרֵת יָמִי תְּשׁוּבָה, וּבְעִשִּׂי"ת בְּנ"א הֵמָּה נִכְנָעִים. אוֹלָם כַּאֲשֶׁר עֲבְרוּ עִשִּׂי"ת, נִשְׁכַּח הַכֹּל. פֶּגַע. וְהִיָּה כֹלָא הִיָּה. 'זִיחֵי מִקֵּץ עֶשְׂרֵת יָמִים'.

הַאֲבִרְבִּנְאֵל מְדִיִּיק זֹאת, מִכֵּךְ שֶׁלֹּא כְּתוּב 'אַחֲרֵי עֶשְׂרֵת יָמִים'. אֵין הַכּוּוּנָה הִיא, שֶׁמֶאֱזֵר שֶׁהֵם דִּיבְּרוּ עִם יִרְמִיָּהוּ, הוּא הֵבִיא לָהֶם רַק אַחֲרֵי עֶשְׂרֵה יָמִים אֶת הַתְּשׁוּבָה מִהַקְּבָ"ה. הַדָּבָר לֹא לִקַּח כָּל כֶּךְ הַרְבֵּה זְמַן. אוֹלֵי יוֹם–יוֹמִיִּים, עַד שֶׁקִּיבֵל נְבוֹאָה.

יִרְמִיָּהוּ אֵינוֹ כְּמוֹ מִשֶּׁה רַבִּינוּ ע"ה, אֲשֶׁר יָכַל לְהַתְּנִיב מֵתִי שֶׁהוּא רוֹצֵה. יִרְמִיָּהוּ אָמַר לָהֶם, מֵתִי שֶׁתִּהְיֶה לִי תְּשׁוּבָה מֵאֵת הַקְּבָ"ה, הוּא לֹא יָדַע לְהַגִּיד בְּמַדּוּיִיק מֵתִי תִּהְיֶה לוֹ תְּשׁוּבָה. נִנִּיחַ

בכל אופן, בשלמא אם היה כתוב כמו גבי נבל 'עשרת הימים', בה"א הידיעה, היה מובן כי אלו הם עשרת הימים הידועים, עשרת ימי תשובה. אבל לא כתוב רק, 'עשרת ימים'. א"כ איך אפשר להגיד כמו האברבנאל?

אולי ישנו כאן רמז. ישנם שני 'עשרת ימים'. יש את עשרת ימי תשובה, ויש עוד עשרה ימים, והם שבין יוהכ"פ עד הושענא רבה. עשרה ימים, ועוד עשרה ימים. הרי הושענא רבה זה בכ"א תשרי. בזמנו [שיעורי מוצש"ק האזינו התשע"ח, האזינו התש"פ, האזינו התשפ"א. וע"ע בראשית התשע"א] דיברנו על כך, הבאנו בשם השל"ה, לגבי מה שתמיד תמיד – כך הלשון בגמרא ובראשונים ובכל הספרים – עשרה ימים 'שבין' ראש השנה ליום הכיפורים. לכאורה, הדבר אינו נכון. לא מדויק. שהרי אין עשרה ימים בין ר"ה ליוהכ"פ, אלא אך ורק שבעה ימים. הבאנו אז כל מיני תירוצים, ביניהם מה שהשל"ה אומר, שהמושג הזה הוא כן מדויק, כי הכוונה בזה היא בין יוהכ"פ שהוא ב' בתשרי, והושע"ר בכ"א תשרי, וא"כ ישנם בדיוק עשרה ימים בין זה לזה.

אם כן, יש לנו לכך כאן רמז מפורש. לגבי נבל נאמר 'עשרת הימים', אלו עשרת ימי תשובה. וכאן שכתוב 'עשרה ימים', אלו עשרת הימים הנוספים שבין יוהכ"פ להושע"ר. אולם בלי ה"א הידיעה, כי הימים הללו, הם כבר יחסית 'טפלים'. הם אינם העיקר.

העיקר, עשרת ימי תשובה. עשרת הימים הללו, מיוהכ"פ עד הושע"ר, הם אפשרות לתיקון. כי בעצם כבר נגזר הדין, רק שישנה עוד הזדמנות, למי שיחפוץ לתקן את עצמו, לשנות את פסק הדין מרעה לטובה. ברם התוקף והעיקר של תשובה, זה בעשרת ימי תשובה. זהו 'סוף וקץ לכל חטאתינו וצרותינו'. נעילה דיוהכ"פ, הוא קץ מחילה לכל חטאתינו, למען נחדל מעושינו ידינו, ונשוב לעשות חוקי רצונך בלבב שלם. רק שזה נמשך עוד עד הושע"ר, עניין החיתום. אז, זה כבר לא 'עשרת הימים', אלא רק 'עשרת ימים', כי זה פחות.

שהדבר לקח יומיים-שלושה. כגון שהם ביקשו ממנו בח' או בט' בתשרי, ואז הם הסכימו לקבל, כי זה היה בעשרת ימי תשובה. אבל לאחר שעברו עש"ת, הם פקרו ופרקו עול. לא מוכנים בכלל לשמוע לו.

ועוד שאומרים בכזאת עזות פנים, 'שקר אתה מדבר, לא שלחך י"י אלהינו וגו'.

*

ישנו מקור נוסף, לעניין עשרת ימי תשובה, שהוא לגבי נבל הכרמלי. ויהי פְּעֻשֶׁת הַיָּמִים וגו' [שמואל א' כ"ה, ל"ח].

שם זאת כבר גמרא מפורשת בראש השנה [דף י"ח ע"א], אמר רב נחמן, אלו עשרה ימים, שבין ראש השנה ליום הכיפורים. נבל הכרמלי, כאשר הוא ענה ודיבר בעזות פנים לשלוחי דוד המלך, לא רצה לתת לו מהצאן שהוא גזז מהמשתה, ורק אביגיל באה והתחננה לדוד, היא הרגיעה את העניינים, ואז דוד המלך לא הרג אותו. אבל בסופו של דבר, כאשר אביגיל סיפרה לנבל את כל מה שאירע ומה שהיא דיברה עם דוד, ונאמר שם [שמואל א' כ"ה, ל"ז] וַיָּמָת לְבֹו פְקָדוֹ וְהוּא הָיָה לְאַבְנִי.

המפרשים מסבירים, כי כ"כ כאב לו מה שהיא נתנה לדוד המלך, 'משלוח מנות' מכובד, מרוב שהוא היה קמצן. או מפני הפחד, כי דוד המלך רצה ועמד כבר להרוג אותו, רק שהיא עצרה את דוד המלך ברגע האחרון מלעשות כן.

וַיְהִי פְּעֻשֶׁת הַיָּמִים, וַיִּגַּף יְהוָה אֶת נָבָל וַיָּמָת. אומר רב נחמן, כי עשרת הימים הללו, הם עשרת הימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים. לא חזר בתשובה בימים הללו, ולכן נענש.

אבל כאן יש לדייק.

האברבנאל כתב מדנפשיה, כי מקץ 'עשרת הימים' שכתוב לגבי הנביא ירמיהו, אלו עשרת ימי תשובה.

אולם לגבי נבל הכרמלי, רבותינו הם אלו שאמרו זאת. מפרשים רבים מעתיקים את זה. ורש"י מביא זאת ב'סתם', בשם 'רבותינו', למרות שבגמ' הדבר מובא רק בשם רב נחמן. אמנם הוא מביא גם את הדעה האחרת, שזה כנגד עשר לגימות.

וראיתי בתכלאל מהר"י משתא דף ק"ע ובהעתק תכלאל מהר"י בשירי דף כ"ז ע"א, דגרסי רק שבוע למידות תורה, ולא גרסי שבוע תורה. ויש לעיין בשאר תכאליל. איתמר.

ויש להוסיף עתה כי כך הוא גם בנוסח תיענו ותיעתרו שאומ' בר"ה וביוהכ"פ.

הוא מעיר על כך בזה"ל, הרה"ג אבירן יצחק הלוי שליט"א בדף ס"ד פירש, לימודך, עם ישראל שהם לימודי ה', ככתוב [ישעיה נ"ד, י"ג] וכל בניך לימודי י"י ורב שלום בניך.

א"כ זהו פירוש אחר בכלל.

אח"כ הוא מוסיף מעצמו כך, ופירש מהרי"ן בעץ חיים, תלמידי חכמים. וגורמים שלום בעולם, בזכות תורתם, ורב שלום (בזכות) בניך.

פירוש נוסף, לימודך, תורתך, שגם אתה ה' לומדה.

הדבר האחרון ידוע בדברי חז"ל, כי הקב"ה עוסק בתורה.

כעין זה גם לגבי מה שאומרים בברכות, 'אשר קידשנו במצוותיו וציונו', מה הפירוש 'מצוותיו'? מהרי"ן מביא בע"ח [ח"א דף ד' ע"א] – לגבי ברכת אשר קידשנו במצוותיו וציונו על נטילת ידיים – בזה הלשון, 'במצוותיו', נקט הכי ממאי דאמרינן, דהקב"ה עצמו מניח תפילין וציצית וכו'. וכן כתב בספר העקידה.

כתוב בגמ' ברכות לגבי הפרשיות שלתפילין שהקב"ה מניח, מאי כתיב בהו?

וכן מצינו לגבי ציצית, דכתיב [דניאל ז', ט'] לְבוּשָׁה פְתִילַת חֹר. טלית לבנה.

והוא טעם שמברכין בקידושין, 'במצותיו'. וכי הקב"ה ג"כ עושה קידושין? התשובה היא, כן. שכן הוא ית' כתיב ביה [הושע ב', כ"א], וְאַרְשִׁיתִי לִי לְעוֹלָם.

גם בסוכות, ברכנו אשר קידשנו 'במצוותיו' וציונו לישב בסוכה. ש"מ כי גם הקב"ה יושב בסוכה.

כמובן, הכל מדובר בשורש הרוחני של אותו עניין. ממילא גם לא בסוכה גשמית, אלא המהות הרוחנית של מושג 'סוכה'.

והרווחנו בכך לתרץ, גם את עניין האות כא"ף הדמיון, 'כ'עשרת ימים. לכאורה, מה הפירוש 'כ'עשרת ימים? וכי זה בערך עשרה ימים? הרד"ק שם בס' מלכים נדחק להסביר זאת. אולם לפני דברינו, זה נפלא. עשרת ימי תשובה, הימים ש'בין' ר"ה ליוהכ"פ, הם לא בדיוק עשרה ימים, אלא שבעה ימים. אם זה מתחיל בר"ה, ונגמר ביוהכ"פ, זה בערך עשרה ימים, אלא שמחשיבים זאת עשרה ימים. או מתחיל מהבוקר של ר"ה, ונגמר לפני צאת יוהכ"פ. לכן כתוב 'כ'עשרת. משא"כ כאן בין יוהכ"פ להושע"ר, שהם עשרה ימים במדויק, עשרה שלמים.

שאלה מהקהל: אבל איך אפשר שנשאר במדרגה שהיינו ביוהכ"פ?

תשובת מרן שליט"א: לכלהפחות מחצה. אפילו קצת לעלות, זה חשוב. העיקר להשתנות, ולהשתפר. שבע יפול צדיק, וקם. לא להתייאש.

תוספת דברים בעניין פירוש המלים באשמורות,

עשה למען 'לימודך', עשה למען 'תורתך'.

והתייחסות לביאור כי 'לימודך' היינו עם ישראל.

ידידנו הרב יואב מהאצרי הי"ו, מעמנואל ת"ו, המגיה של שיעורים אחרי הדפסתם הראשונה, ב"ה הקב"ה חנן אותו בכשרון טוב 'לתפוס' שגיאות, בהדפסה או בסגנון. וישר חיליה לאורייתא.

הוא כתב אלי, לגבי מה שדיברנו בשיעור כי תצא, בעניין המלים באשמורות, 'עשה למען לימודך'. מה הפירוש, 'לימודך'?

הסברנו אז בס"ד, כי הכוונה ללימוד התורה. אמנם יש אח"כ לכאן שוב 'תורתך', אבל יכול להיות שאין זו כפילות, כי אפשר לבאר שם 'תורה' דהיינו הוראה, דהיינו הלכה, משא"כ כאן שזה ה'לימוד'. ואמרנו עוד כי 'לימודך' דאפשר שהכוונה הַרְגֵּל, דהיינו כמו שמצינו 'דרכך' לעשות חסד חנם. והבאנו כי הלשון הזאת אינה רק באשמורות, אלא גם בבקשות של מוצאי שב"ק, 'שבוע לימוד תורה', 'שבוע תורה'. רואים כי הכפילו, 'לימוד' ו'תורה', משמע שהם שני דברים.

הרי שלושת הברכות הראשונות, 'מגן אברהם', 'מחיה מתים', 'האל הקדוש', הן ברכות שבה, לא שאילת צרכים. השאלה היא, האם מותר להוסיף לבקש בהן בקשות ותחנונים.

העירני חבר, שחש שהארכת במוסף ר"ה ברופא חולים, ויודע צרפי – שכחתי להזכיר זאת מקודם, בתחילת השיעור, כי ידידנו הרב יואב הי"ו מבקש להתפלל על בתו, שירה בת יואב, השם ברוך הוא ישלח לה רפואה בתוך כל חולי עמו ישראל. אכ"ר – ואמר שאסור לבקש בהן, רק לשבת.

חבר שלוש שנים לב, כי במוסף ראש השנה, כאשר הוא אמר את המלים 'רופא חולים', הוא הרגיש שהוא אמר זאת ברגש ובכוונה, שהוא שם 'רגש' כאן. והוא טען לו, שהדבר אסור. כעת זאת איננה ברכת רפאנו ה' וארפא. עכשיו הינך משבח את הקב"ה, אל תבקש כעת על החולה. הוא שואל, האם הדבר נכון.

ואם אסור, האם מותר להאריך בשכונתו לשבת על שריפא, ולשאוף לרפואה שלימה. ב"ה חל שיפור מבחינה רפואית, אבל זה עדיין לא מושלם. וכך היתה כוונתי.

יוסיף מרן שנים רבות במועדים טובים, אכ"ר. למעשה, הוא כיוון בזה לפירוש 'חסיד' [של חסידי הבעש"ט] מיוחד. פשיטל...

מובא בגמרא במסכת שבת [דף י"ב ע"א], שכאשר נכנסים [בשב"ק] לבקר את החולה, אומרים לו כך, 'שבת היא מלזעוק, ורפואה קרובה לבוא'. הפשט הוא ידוע, אולם לחסידים ישנו כאן פשט מעניין.

הם אומרים, הרי בשב"ק אין אומרים את ברכת רפאנו י"י ונרפא וכו', כמו שאין את כל יתר הברכות האמצעיות, שהן שאילת צרכים. ברכת רפאנו, היא הברכה השמינית. א"כ מה עושים בשבת, כאשר רוצים וצריכים להתפלל על החולה? התשובה היא, תכוון בברכת אתה גיבור, במלים 'רופא חולים'. ואז אם כן יוצא, שהרפואה היא יותר ממהרת וקרובה לבוא, כי הזכרת אותה כבר בברכה השנייה...

וכן לגבי מה שקראנו בשב"ק זאת בפרשת השבוע, וינחם י"י פי עשה את האדם בארץ, ויתעצב אל לבו [בראשית ו', ו'], אומרים חז"ל כי הקב"ה התאבל שבעה ימים. על מה הוא התאבל? על המבול. על כל העולם אשר הלך. אבל לכאורה, הרי לא מתאבלים לפני המיתה, הרי עדיין לא היה המבול. אלא התשובה, אכן האדם אינו יכול להתאבל לפני שימות לו המת, הוא אינו יודע האם קרובו ימות או שלא ימות, ולא יודע מתי ימות. אולם הקב"ה יודע הכל מראש, לכן הוא התאבל שבעה ימים לפני כן בדיוק.

המושג 'מצוות', קיים גם אצל הקב"ה. וזהו 'מצוותיו'. וכן 'תורתו'.

או כפי שנאמר, פי אם בתורת י"י חפצו, ובתורתו יתגה וגו' [תהלים א', ב']. בהתחלה זאת 'תורת י"י', ואח"כ זה נראה 'תורתו' של אדם, כפי שחז"ל אומרים.

ובכן, יישר כוחו של הרב יואב יצ"ו על החידושים ועל הפירושים.

ולגופו של עניין, הפירוש הזה, ש'לימודך' היינו עם ישראל, כי הם לימודי ה', לא נראה לענ"ד, מכיון שהדבר אינו מתאים עם השאר. כי 'גיד עליו ריעו'. 'עשה למען ישרך' – הכל כלפי הי"ת, וכן 'כבודך', ו'מלכותך' וכו', ופתאום לגבי 'לימודך' הכוונה היא כלפי עם ישראל? הדבר אינו משתווה, ביחס ל'חברים' שלו. אם הדברים מתייחסים כלפי הקב"ה, כיצד פתאום עוברים לפרשו כלפינו? הדבר אינו דומה.

וישנו דבר דומה לזה, ב'סליחה' אל תעש עמנו כלה וכו', 'סודך שים בלימודך'.

זהו עפ"י הפסוק, חתום תורה בלמדי [ישעיהו ח', ט"ז]. גם שמה רואים במפרשים, כיוונים שונים.

בכל אופן, העיקר שהעניין התבהר.

תשובה לשאלה, האם מותר בשב"ק לכוון לבקש ולהתחנן, בג' הברכות הראשונות של תפילת שמו"ע.

שאלה נוספת שהוא – הרב יואב מהאצרי הי"ו – שאל, האם בג' ראשונות בעמידה (שבת), מותר לכוון בהם בקשה-תחנונים.

כבר סמוך לתחילת שמונה עשרה.

א"כ רואים, שהם סבורים בפשיטות שהדבר מותר.

הערה מהקהל: מוסיפים כי ככה זה גם יותר נכנס, כי משבחים את הקב"ה אזי אין הפרעה. תגובת מרן שליט"א: יפה. נכון. הדבר כתוב לפני, [וכדלקמן ד"ה כגון].

למעשה ישנה כאן שאלה כללית, כגון לגבי אנשים הנמצאים כעת בבית הסוהר, אם אדם רוצה לבקש עליהם בברכת אתה גיבור במלים 'מתיר אסורים', לכוון עליהם – ולא רק בשבת – שישתחררו. וכדומה. האם הדבר מותר? ראיתי כי נחלקו בעניין זה, תלמידי חכמים בזמנינו.

בספר מפי ספרים וסופרים [מהדורא חדשה, בראשית, דף תקע"ב] הביא בזה"ל, בספר קב ונקי להרה"ק רבי יחיאל מיכל מגלינא זי"ע מביא, שאדם הנצרך לדבר ישועה ורוצה שתתקבל תפילתו מבלי שיפריעו המקטרגים והמשטינים, העצה היא להתפלל על כך בעת שמזכיר שבחו של מקום באותו דבר.

הרי המקטרגים אינם יודעים את מחשבות בני האדם, וכאשר האדם מתפלל – אם הוא מתפלל במפורש, מוציא בפיו – אזי הם שומעים את מה שהוא מתפלל, והם מקטרגים ומונעים. מביאים כל מיני טענות, שהתפילה שלו לא תתקבל, ולא תעלה לפני הקב"ה. אבל מה האדם חושב, על מה הוא מכוון, את זאת הם אינם יודעים. ולכן זה עולה ישר לכסא הכבוד, בלי הפרעות.

כגון מי שמבקש לעורר רחמים בעד חולה הנצרך לרפואה, יכוון עליו בשעה שהוא משבח את השי"ת ואומר (בברכת אתה גיבור) 'רופא חולים', ואז לא יוכלו המקטרגים לסתור את תפילתו, שהרי אינם יכולים להכחיש דבריו ולומר כנגדו שהשי"ת אינו רופא חולים ח"ו, ומתוך כך תהא הדרך סלולה לתפילתו, עכדה"ק.

הוא מסביר זאת קצת אחרת, הוא בא מכיוון אחר. אנחנו אמרנו, כי המקטרגים אינם יודעים

את המחשבות, כפי שכתוב בכמה ספרים. אמנם ישנם בכך חילוקי דעות, התוספות במסכת שבת [דף י"ב ע"ב] אומרים כי בודאי שגם מחשבות הם יודעים, אולם למעשה רבים אינם מסכימים לכך. ואכמ"ל. בשורה התחתונה, הם אינם יודעים מחשבות. רק הקב"ה, בוחן כליות ולב. מלאך אינו יודע מה האדם חושב. א"כ הם לא יפריעו.

אבל הוא בא ואומר נקודה אחרת, 'שהרי אינם יכולים להכחיש דבריו ולומר כנגדו שהשי"ת אינו רופא חולים ח"ו, ומתוך כך תהא הדרך סלולה לתפילתו'. האדם אומר 'רופא חולים', וכי הקב"ה אינו רופא חולים? הרי לא יוכל המלאך להכחיש שכך הדבר, אזי הדרך סלולה. כך הוא מביא, בשם הספר קב ונקי.

ברם הוא טוען על כך, והאמת שנפסק להלכה [או"ח סי' קי"ב סעיף א'] שאין לבקש צרכיו בשלש ברכות ראשונות שבשמו"ע.

זאת גמרא מפורשת במסכת ברכות [דף ל"ד ע"ב], אל ישאל אדם צרכיו, לא בשלוש ראשונות, ולא בשלוש אחרונות. ג' הברכות הראשונות, הן שבת. עבור שאילת צרכים, ישנן ברכות אחרות.

והוא אומר, שיכול להיות שישנו הבדל. וז"ל, יש לומר, דבמחשבה שאני. המדובר בגמ' הוא כאשר זה בפה, אם אתה אומר במפורש 'שאילת צרכים'. אבל אם הינך רק חושב, אזי הדבר שאני.

ומותר לייחד מחשבה וכוונה על דבר ישועה הנצרך, בעניין שבו הוא משבח להבורא יתב"ש.

ואפשר עוד, שהכוונה על סיום כל ברכה וברכה שבשמונה עשרה, כגון בברכת 'רפאנו', מסיימים בדברי שבח 'כי אל מלך רופא נאמן ורחמן אתה', והתפילה על החולה באותה שעה קרובה יותר להתקבל, וכן בשאר ברכות בחתימת הברכה.

הוא מעלה אפשרות לתירוץ נוסף, כי יכול להיות, שהם התכוונו לגבי השבח אשר בברכת רפאנו וכו', 'כי אל רופא רחמן אתה'. שם סוף

פשוט גם בבוא העבד לבקש פרס מרבו ופותר בשבחו, הרי גלוי מטרתו בדבריו, ועכ"פ כיון שבפה פתח בשבחה, סגי בזה לריצוי קבלת מחשבתו.

כך הגר"ש אלתר, ענה להגרש"א שטרן. אבל נראה לי שזאת איננה תשובה מלאה. כי מה נפשך. נכון שזאת היא המטרה, אבל עדיין לא סיימנו את השבחים, יש עוד את ברכת אתה קדוש, א"כ כיצד פתאום הינך קופץ לצרכים. תגמור את ג' ברכות השבח, ואח"כ תבקש.

בהמשך הוא מביא כך, אך מקובל בפי העולם לומר בשם צדיקים (ראה בסידור 'לב שמח' תפילת ערבית של שב"ק קודם שמו"ע) שפירשו מאמרם (שבת דף יב.) 'שבת הוא מלזעוק, ורפואה קרובה לבוא, ומדוע קרובה הרפואה לבוא בשבת? אלא, כי בשבת אין מבקשים ברכת 'רפאנו'. ולכן מי שיש לו חולה בתוך ביתו רח"ל, יתפלל ויבקש על הרפואה כשאומר 'רופא חולים' בברכת מחיה מתים, והיינו 'רפואה קרובה לבוא', שמקדימים לבקש על הרפואה בברכת 'מחיה מתים' עכתו"ד. הרי דבמחשבה אפשר לבקש, אף בג' ראשונות. ודוחק לומר, דבשבת, שאי אפשר בענין אחר, שאני.

ובשו"ת שיח יצחק' [סימן פ"ו] להגה"צ רבי יצחק וייס זצ"ל אב"ד ווערבוי, מביא בשם האר"י ז"ל, שאין להתפלל על החולה בשבת אפילו במחשבה, ובשכר זה יזכה שרפואה קרובה לבוא, וכדברי רש"י [שבת דף יב.] 'יכולה היא שתרחס – אם תכבדוה מלהצטער בה, והיינו אפילו במחשבה.

עצם זה שהאדם נמנע מלבקש רפואה בשבת, קיים את ההלכה כדת וכדין, הא גופא 'יכולה היא שתרחס'. אל תצטער בשבת. אם הינך מבקש, אז אתה בא לידי צער. על ידי זה שאינך מבקש, זאת תהיה הרפואה.

הוא מפרש בדיוק ההיפך. הרפואה קרובה לבוא, בגלל שאינך מבקש. מפני שאתה נמנע מכך, כי בשב"ק אינך מצטער.

הברכה, זאת כבר איננה בקשה, אלא שבת. בחלק הזה, כאשר אתה מכוון, אזי הדבר נתפס.

אך הראשון נראה עיקר. והוא מביא ראיה, שהפירוש אינו כך [דהיינו לא כפי הפירוש השני שהביא].

וכך כתוב להדיא ב'אהבת שלום' [פרשת ויצא ד"ה והנה אנכי, 'האיש המשכיל, ראוי שיבקש ויתפלל אף בשלש ראשונות, כמו 'מכלכל חיים בחסד', ראוי שיחשוב בדרך בקשה ג"כ שיהיה כן. וכמו כן 'סומך נופלים', שיהא סמיכה לנופלים. ורופא חולים', יהי רצון שיהיה רפואה לחולים. ו'מתיר אסורים', יהי רצון שיצאו אסורים מן השבי', עיי"ש מה שהאריך באמרי נועם.

ואכן בכל הספרים שראיתי, מכולם מובן כמו שאמרנו מקודם. הם מביאים זאת לגבי ברכת אתה גיבור, ומסבירים עפ"י 'רפואה קרובה לבוא' שזה כבר בברכה השנייה.

בהמשך הוא מביא בשם ידידנו הגרש"א שטרן שליט"א, שהעיר על כך בזה"ל, מצד הסברא, נראה לאסור לבקש ולשאול צרכיו בג' ראשונות שבשמו"ע גם במחשבה. שהרי טעמא דמלתא שאין לבקש אז צרכיו, אמרו בגמרא [ברכות דף לד:] כי ברכות אלו דומין לעבד שמסדר שבת לפני רבו, ואינו ראוי לבקש אז צרכיו. וא"כ מה לי בדיבור מה לי במחשבה, תרדומהו אסירי. דלפניו יתברך גלוי מחשבה, כדיבור.

מה פתאום הינך מחלק, בין אמירה לבין כוונה? למימרא כי ג' הראשונות הן שבת באמירה, אל תשאל בהן צרכים במפורש, משא"כ אם רק תחשוב. אבל, מהו ההבדל? הרי הגמרא אומרת בהדיא, 'עבד שמסדר שבת לרבו, אל תיגש להקב"ה ישר עם דרישות ובקשות, אתה צריך לשפח אותו תחילה. הקב"ה יודע מה שאתה חושב. כעת הינך מבקש צרכים? קילקלת. כך הוא טוען.

ומחבר הספר מביא אח"כ בשם הגר"ש אלתר שליט"א, שחולק על כך וטוען אחרת. וז"ל,

ומכל מקום, לא נתפרש אם הם מכוונים לבקשה, בעת השבת וההודאה. על עניין מעשה זה דר' חייא, נדבר בעז"ה בהמשך השיעור.

היוצא מן האמור, שאינני רואה בנ"ד ראייה ברורה, ישנו כאן ויכוח, ישנם צדדים לכאן ולכאן.

ישנם כאלה המביאים את הפירוש הזה – לגבי 'שבת היא מלזעוק, ורפואה קרובה לבוא' – בשם החתם סופר, וכדלקמן. אינני יודע האם הדבר נכון, בדר"כ הפירוש הזה ידוע בשם אדמורי"ם.

*

בספר חיבת העבודה [ראש השנה דף רמ"ו] הביא זאת בשם החתם סופר זיע"א, אבל בסגנון אחר, בזה"ל.

והכי מתאמרא בשם הגאון בעל ה'חתם סופר' זיע"א לפרש מאמרם (שבת דף יב.) 'שבת היא מלזעוק, ורפואה קרובה לבוא', דמשום הכי קרובה הרפואה לבוא בשבת, כי בשבת אין מבקשים ברכת 'רפאנו', ולכן מי שיש לו חולה בתוך ביתו רח"ל, יתפלל ויבקש על הרפואה כשאומר 'רופא חולים' בברכת אתה גיבור.

והיינו 'ורפואה קרובה לבוא', שמקדימים לבקש על הרפואה בברכת 'אתה גיבור'.

משמע מדבריו, לא רק לכוון אז במחשבה, אלא שבהגיע האדם אל המלים 'רופא חולים', הוא יכול להוסיף כעת איזה דברים, להתפלל על החולה.

חושבני, כי הדבר אינו מדויק.

גם מה שכתב בהמשך, 'שיש בה גם הודאה, ותפילה כזו קרובה להתמלאות', אינו מדויק. הרי זאת אינה 'הודאה', שהרי ג' הברכות הראשונות הן שבת.

ובהמשך הוא כותב, ואולי מהא"י טעמא פסק המחבר בשו"ע [סימן תקפ"א סעיף ד'] "מכבסין ומסתפרין בערב ראש השנה", וביארו הפוסקים הטעם, כי בטוחים אנחנו שנצא זכאי בדין. ויתכן שהטמינו בדבריהם עצה טובה לזכות בדין, והיא כי בזה שיכבס ויעשה יו"ט ויודה להשי"ת על הישועות

וכדי לבאר טעם ההיתר, היה נראה לומר בדוחק גדול, דסבירא ליה להני רבוותא דהא דאין לשאול צרכיו בג' ראשונות, היינו משום לתא דהפסק באמצע אמירת שבחים דאתינן עליה, ומש"ה מצינן למימר דבהרהור בעלמא ליכא למיחש להפסק. אך כאמור, דוחק גדול לומר כן. דלפי זה, למה הותרו לבקש על צרכי רבים. וצ"ע.

הרי בעשי"ת אנחנו מבקשים, זכרנו לחיים, אל מלך חפץ בחיים, כתבנו בספר חיים וכו'. מי כמוך אב הרחמן וכו'. איזה היתר ישנו לכך?

האמת היא, שבעל הלכות גדולות, אשר היה מן הגאונים בבבל, הוא סובר שאין לומר את ההוספות הללו. ישנה מחלוקת גדולה, לגבי העניין הזה. אמנם אנחנו כן נוהגים לומר זאת, בכל עם ישראל התקבל להגיד את זה, אבל בזמן הגאונים היו בכך חילוקי דעות. ה"נ הוספות הללו, לא נזכר בגמרא. ולכן עכ"פ אינם לעיכובא.

הכרעת הפוסקים להגיד, היא מפני שבמסכת סופרים נזכר להגיד את זאת. וסיבת ההיתר, משום שהם צרכי רבים. אלו אינן בקשות פרטיות של-אדם על עצמו, כגון שכעת יש לו חולה במשפחה, או מישהו אשר זקוק לישועה אחרת, אלא המדובר כלפי כל עם ישראל, כי אנחנו כולנו זקוקים לזכרנו לחיים.

ובסיום דבריו הוא מביא כך, אמרו התלמידים:

בעניין זה, יש להסמיק מה שהובא ב'אמרי אמת' (ליקוטים) על דברי הגמרא (ברכות דף לב.) 'לעולם יסדר אדם שבחו של-מקום, ואח"כ יתפלל', בשם אביו הרה"ק בעל ה'שפת אמת' מגור זיע"א, "שהצדיקים האמיתיים מתפללים ונענים, עוד בשעת סידור שבחו של-מקום, שגם שם מרומזת התפילה, אלא שהיא בדרך שבת והודאה. כמו שמזכירים 'מחיה מתים' ו'רופא חולים', בשלש ראשונות.

וכן מצינו [תענית דף כד.] בר' חייא שאמר 'משיב הרוח', ונשב זיקא [אע"פ ש'משיב הרוח' אינה בקשה, כי אם הודאה]. וזהו 'טרם יקראו ואני אענה' עכ"ל.

שערי יצחק – השיעור השבועי

מהרי"ץ זיע"א עמד על השאלה הזאת [בע"ח דף מ"ב ע"ב], וכתב בזה"ל, ואם תאמר, והלא ברצת' ו'שים שלום', מבקש הוא פרס מרבו. מדוע אמרו, שהוא רק מודה?

ויש לומר, דלא דמו לאמצעיות, כי הם צרכי האדם. אבל ג' אחרונות, כולם כבוד הקב"ה. כגון העבודה, שנעבדנו. וכן ההודאה, זהו כבודו. וכן השלום (רד"א בשער השני).

הדבר מעניין. הר"ד אבודרהם ומהרי"ץ אומרים, שאין זה דומה לברכות האמצעיות, כי שם אלו בקשות על צרכים פרטיים. משא"כ בג' האחרונות, שאנו מבקשים על עבודת בית המקדש, שזהו כבוד הקדוש ברוך הוא. וכן שים שלום טובה וברכה וכו', זהו כבוד הקב"ה, 'המברך את עמו בשלום'. כאשר יש 'שלום' על עם ישראל, אזי זהו כבודו יתב', יען שישראל הם בניו, עם קרובו.

יוצא, שאם מבקשים שם – דהיינו בג' אחרונות – דברים רוחניים, שפיר דאמי.

דיברנו כבר כמה וכמה פעמים, לגבי מה ששאלו, למה בתפילת העמידה אין בקשה על בנים צדיקים? לכאורה, אין לך דבר חשוב וגדול מכך. לצערינו, ישנם צדיקים, כמה גדולים, שבניהם יצאו לתרבות רעה, או לא הלכו בדרך נכונה. ולא רק בדורות האחרונים, ובזמנינו, אלא בכל הדורות. אפילו ליצחק אבינו, היה את עשיו. לחזקיהו, מנשה ורבשקה. א"כ למה לא קבעו אכנה"ג ברכה על בנים צדיקים בתפילת שמו"ע. הרי אין לך 'שאיילת צרכים' גדולה מזו?

אמנם אנחנו מבקשים על כך בברכות התורה, ונהיה אנחנו וצאצאינו וכו' יודעי שמך וכו', אבל זה לא בתפילת שמונה עשרה. השאלה מדוע בתפילת העמידה, כאשר עומדים לפני ממ"ה ב"ה, מדברים ישר עם הקב"ה, פה היתה צריכה להיות שאילת צרכים, גם לגבי הנושא הזה.

מביאים על כך תירוץ, שהדבר כן נמצא בתפילת שמו"ע, אבל ברמז, בכדי שהמקטרגים לא ימנעו ולא יעצרו את התפילה הזאת.

העמידות לבוא, עיי' יתקבלו בקשותיו לזכות בדיון. כי בשעת הודאה, מתקבלות הבקשות יותר, כאמור.

הוא הולך מתוך מחשבה, שאם אומרים שבחים והודאות, אזי התפילה יותר מתקבלת, מאשר לבקש צרכים. ונראה לי, שהדברים הללו צריכים עיון.

בכל אופן, ישנן כאן סתירות, ואינני רואה ראייה ברורה לשום צד. דהיינו, ההיפך. הפשטות היא, שהדבר אסור. בברכות השבת, אל תוסיף בקשות לא רק בפה אלא אף במחשבה. אבל מצד שני, אי אפשר להכחיש, כי ישנם כאלה אשר סברו ופירשו כך.

לכן, הנני עושה כאן בס"ד פשרה. אכן רופא חולים' זהו שבת כלפי הקב"ה, שהוא רופא חולים. ברם אפשר להעביר במחשבה במהירות, כוונה על רפואה לחולה שלו. דהיינו, לא להאריך עכשיו בכך, אלא שהדבר יהיה כבדרך אגב, 'על הדרך', לא להשקיע ולהרחיב בדבר הזה.

לגבי העניין דלעיל, שונה ברכת מודים מג' הברכות הראשונות, ובירור העניין שג' הברכות האחרונות הן 'הודאה'. השלמה בעניין הכוונה על בנים צדיקים, במלים 'לדור ודור נודה לך ונספר תהלתך', ומדוע אין ברכה מפורשת על כך בתפילת שמו"ע.

אבל ישנו דבר אחר, שכן מותר להאריך בו, וזהו בברכת מודים.

ישנו הבדל, בין ג' ברכות ראשונות, לג' ברכות האחרונות.

ג' האחרונות נקראות 'הודאה', כך מובא בגמרא [ברכות דף ל"ד ע"א], וגם הרמב"ם [פרק א' מהלכות תפילה וברכת כהנים הלכה ד'] כתב כך, שהראשונות הן שבת, והאחרונות הן הודאה. ורבים מתפללים על כך. קשה להבין זאת. למה הן 'הודאה'? אכן נכון שישנה את ברכת מודים אנחנו לך וכו', בא"י הטוב שמך ולך נאה להודות, אולם זו רק אחת. וכי ברכת רצה וכו' היא הודאה? אנחנו מתפללים שם, על עבודת בית המקדש. וכן ברכת שים שלום טובה וברכה וכו', וכי זאת הודאה? הרי אנחנו מבקשים, שיהיה שלום טובה וברכה וכו'.

שלום וכו', ברוך ה' שעם ישראל חי בשלום. בזמנם זה היה ממש 'הודאה'. כאשר אנשי כנסת הגדולה ייסדו את הברכות הללו, הן היו ממש 'הודאה', כי בית המקדש היה קיים. רק שעכשיו, בעוה"ר אחרי חרבן בית המקדש, הנוסח נשתנה, ואנחנו מבקשים, רצה וכו', שים שלום וכו'. אולם בעצם במקור, זה כן הודאה. ישנו תירוץ כזה, הובא בתלמוד בבלי מתיבתא שם בגמ' ברכות דף ל"ד ע"א. על אותו הדף.

שאלה מהקהל: בתפילות שב"ק, במלים 'שמח נפשנו בישועתך', האם מותר לכוון על רפואה עבור חולה? שתהיה לו ישועה?

תשובת מרן שליט"א: אבל זאת איננה כלל הכוונה, במלים 'שמח נפשנו בישועתך'. הכוונה היא, על ישועת ה' בגאולה. אם תכניס זאת שם, זה לא יהיה במקום. וכי בגלל שישנן שם בקשות, אתה רוצה להכניס כאן בקשה אחרת, שהיא בעצם לא כתובה. בשלמא לגבי השאלה דלעיל, כתוב 'רופא חולים', רק שהנני מתפלל על החולה שלי. אבל בגלל שישנה בקשה, שאוסיף עוד בקשה? זה נקרא להכניס נושא אחר. אולי הדבר מותר, אם זה במחשבה, אבל אין פה 'תפיסה', כי הדבר אינו מתחבר.

שאלה מהקהל: אי אפשר ש'בישועתך' היינו, הישועה שלי?

תשובת מרן שליט"א: א"כ הינך מחליף את הכוונה. בסדר. זהו כפי שהאדם יגיד, לגבי המלים 'זוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם', אני אתכוון על הסבא שלי שהיה צדיק. תזכור את סבא שלי שהיה צדיק. אבות אבותי היו צדיקים ועשו חסדים, ובזכותם כעת תגאל גם אותי. זהו אינו הפירוש.

יכול להיות אמנם שמותר להכניס כוונות כאלה, הבאנו בעבר דוגמא לכך, בשיעור מסעי התשפ"ה בשל"ו, לגבי אל תצריכנו לידי מתנת בשר ודם, על עירוי דם והשתלות שעושים הרופאים בזמנינו. אבל הם לא הולכים על הדרך הזאת. הם חיפשו משהו, שיהיה ממש כתוב. כי אם הדבר כתוב, מאנשי כנסת הגדולה, ומצטרפים אנחנו לכך בדבר שווה

זה נמצא בברכת מודים, במלים 'אתה הוא לדור ודור נודה לך ונספר תהלתך'. אמנם פשטות המלים היא, שאנחנו מודים ואומ' כי הקב"ה הוא נצחי, נמצא כל הדורות וכו'. אבל כאן ישנו מקום, להוסיף כוונה נוספת. ומי שישים לב יראה, שהמלים כאן לפי פשוטן לא כ"כ מתקשרות. הן אינן מתחברות. גם לא ברור, לא מוסכם, להיכן שייכות המלים 'אתה הוא' לדור ודור וכו'. האם זה שייך למקודם, או לאח"כ. וכבר הרחבנו על כך בס"ד לשעבר [בשיעורי מוצש"ק ראה, שופטים, כי תצא, שנת התשפ"ב]. הרואה יראה כי ישנן כאן מלים בלתי 'חלקות', ונראה מכך כי רמזו כאן משהו, עשו כך כדי שהאדם יבחין שישנה כאן כוונה נסתרת.

במלים 'אתה הוא לדור ודור נודה לך ונספר תהלתך', אנחנו מתפללים להקב"ה, שכל הדורות שיצאו ממני, יהיו כולם עובדי ה'. 'לדור ודור' – היינו כל הדורות, כל צאצאי. 'נודה לך' – 'ימשיכו להודות לך, דהיינו יעבדו את ה', יתפללו ויודו וישבחו לשמו. 'ונספר תהלתך' – ויספרו את תהילתנו. דהיינו, שיהיו עוסקי תורה. כי התורה נקראת 'סיפור', ונקראת 'תהלה'. אלו כינויים של תורה.

הארכנו כבר על כך, בהרבה דרשות והזדמנויות.

אבל, הרי זה בג' האחרונות, ושם לכאורה אסור לבקש בקשות. אלא התשובה, לא. זהו כבוד שמים.

דהיינו לפי מה שאמרנו עד עכשיו, הדבר מובן מצויין, כי זהו כבוד שמים, שיהיו הבנים צדיקים. זה לא כמו לבקש פרנסה, זהו אינו עניין אישי, או כמו לבקש גשם, וכדומה. כי הבקשה על הדורות הבאים, זהו כבוד ה', כמו ע"פ דברי הרד"א ומהרי"ץ.

ישנם האומרים תירוץ אחר, על השאלה הזאת. הם אומרים, כי ג' האחרונות אכן נחשבות 'הודאה', שהרי הברכות הללו ניתקנו בזמן בית המקדש השני, ואז בית המקדש היה קיים. א"כ לגביהם, הנוסח אז היה בלשון הודאה. הדו לה, שזיכה אותם לעבוד בביהמ"ק. וברכת שים

שערי יצחק – השיעור השבועי

לגבי ברכת רפאנו? התוספות שם כבר דנים על כך, הרי רואים שיש את ברכת רפאנו, א"כ זה לא רק לפי רבי יוסי, אלא גם לפי רבנן. והוא – המקור חיים – עונה ואומר תירוץ נוסף, כי ברכת רפאנו היא ברכה כללית על הציבור, ולא על חולה מסויים.

וכעת הוא שואל את השאלה שאנחנו דנים עליה, וצריך עיון, למה לא נתפלל על חיי ובני?

מובן שהפסקי תשובות הבינו, כי זאת היא שאלתו, 'מדוע לא תיקנו תפילה על בני – בנים צדיקים – בשמונה עשרה'.

אומר החוות יאיר, ויש לומר, בבוקר, בשים שלום חיים.

הוא מדבר ממש ב'ראשי פרקים', כדרכו.

יש להעיר בעניין קיצור הלכות שבספר מקור חיים, שזהו קיצור גדול מחיבורו מקור חיים, שלא כולו הגיע לידינו. והוא רק כעין ראשי פרקים, ולכן באו דבריו ברמזים. ועוד יש להעיר כי גם מדבריו מתבאר דפשיטא ליה דמותר לכוון בקשה פרטית בשלוש ברכות אחרונות, והוא הדין לשלוש ברכות ראשונות. איתמר. אמנם יש מרבוותא שמחלקים ביניהם, ואכמ"ל. יב"ן.

לכאורה, למה לא נתפלל על חיי ובני? כתוב בגמרא מועד קטן דף כ"ח ע"א, בני חיי ומזוני, לא בזכותא תליא מלתא, אלא במזלא. א"כ הוא שואל, לגבי חיי ובני. 'חיי' היינו, אריכות ימים ו'בני' היינו, שיזכה לבנים. ישנם אנשים שלא זוכים לכך. אולם לגבי 'מזוני', הוא לא שאל, כי ישנה את ברכת ברכנו ה' אלהינו בכל מעשי ידינו, וברך את שנתנו וכו' כשנים הטובות. וכדומה. ישנה בקשה על כך. אבל לגבי חיים ובנים, אין ברכה על זה.

והוא עונה כך, 'ויש לומר, בבוקר, בשים שלום חיים'.

לגבי המלה 'בבוקר', שכתב, אינני יודע – לפום רהטא – למה זה דוקא בבוקר. וכי את ברכת שים שלום, אומ' רק בבוקר בשחרית, הרי יש אותה גם במנחה ובערבית.

ועלה בדעתי אולי בגלל שבבוקר אנחנו קמים לתחייה, כמו שתיקנו ברכה 'המחזיר נשמות לפגרים מתים', כי בלילה האדם היה מוטל על

ודומה לו, אזי התפילה יותר מתקבלת. זה לא שהוספתי כאן דברים מעצמי, לא לקחתי זאת לכיוונים אחרים.

הערה ותירוץ על מ"ש בספר פסקי תשובות, כי השאלה דלעיל מדוע לא ניתקנה בשמו"ע ברכה על ילדים צדיקים, נשאלה כבר על ידי מהר"י בכרך בעל חוות יאיר.

העניין דלעיל, ראיתי כי בספר פסקי תשובות [סימן קכ"א בהערה 5] הביא אותו בזה"ל, בשם מוהרי"ד מבלזא זצ"ל מקובל, שבתפילות אלו מרומז תפילה על המשך הדורות וצאצאים טובים.

ועל כך הוסיף מעצמו בסוגריים, שכבר הקשה במקור חיים לחוות יאיר ב'קיצור ההלכות' סי' קט"ז, מדוע לא תיקנו תפילה על כך בשמונה עשרה.

הנה הוא מביא את עיקר הנושא הזה, בקצרה ממש. אבל ישנו כאן דבר חדש, שלא היה ידוע. כי את הקושיא דלעיל, למה לא תיקנו זאת אנשי כנה"ג, כבר הקשה אותה גדול מפורסם, בעל שו"ת חוות יאיר, שהוא מה"ר יאיר בכרך זצ"ל, בספרו מקור חיים על ש"ע שנדפס מקרוב.

הסתכלתי בספר מקור חיים שם, וברגע הראשון השתוממתי, כי 'לא קרב זה אל זה'. לכאורה הוא שאל שאלה אחרת, והוא – בעל פסקי תשובות – הבין משום מה כך, קישר והכניס את זה לכאן.

מהר"י בכרך כותב שם כך, מה שכתוב בגמרא, כמאן מצלינן אקצירי וכו', כמ"ד אדם נידון בכל יום. אבל מברכת רפאנו, אין ראיה. דציבור שאני, דנקרע גזר דין.

זהו 'קיצור הלכות', כנז' בכותרת שם. הוא מדבר כאן ממש בקיצור נמרץ. ברמזים.

המדובר הוא לגבי הגמרא בראש השנה דף ט"ז ע"א, כמאן מצלינן אקצירי ואמריעי, דהיינו מתפללים על החולים שיתרפאו וכו', הרי הדבר כבר נגזר בראש השנה, א"כ כיצד מתפללים באמצע השנה עליהם? אלא התשובה, שזהו כפי מאן דאמר, רבי יוסי, שהאדם נידון בכל יום, וא"כ הדבר לא נגזר בר"ה. וא"כ מה נגיד,

בנים צדיקים. יוצא שהפסקי תשובות, כיוון לדבריו.

וזה לשונו שם, אמר רבא, חיי בני ומזוני וכו'. ואגב אריכות וחסיכות השנים, אייתי תלמודא מילתא דרבא.

חיי, אם יחיה אדם שנים רבות, או מועטות, לא מפני זכותו ואריך ימים, אלא מזלו גורם. בני, אם יש לו לאדם בנים רבים – לאדם שיש לו רק בן אחד או שנים, והוא רוצה עוד הרבה ילדים – וטובים, או רשעים. גם זה נכלל במלה 'ובני'. או שאין לו כל עיקר. כמו כן מזלו גורם, לא זכותו.

מזוני, אם אדם מתפרנס בכבוד, וביתו מליאה כל טוב ושובע, מזלו גורם ולא זכותו וכו'. אינני יודע, האם החוות יאיר התכוון לכך, או שהוא לא התכוון לכך, אולם בכל אופן עכ"פ הדבר אינו מופרך.

*

בכל אופן, לגבי מה שהם אומרים – כפי שהבאנו מקודם בשם השפת אמת, כי רבי חייא אמר 'משיב הרוח', ונשב זיקא – מה שהם מסתפקים, האם אפשר לכוון בכך, או שלא לכוון, הנה לבעל הספר נתיבות התפילה, פשוט לו הדבר שזה אפילו ראוי ורצוי. יש לו על כך – כללות הנושא – פרק שלם, פרק שביעי, והוא מאריך שם לבאר, כי אדרבה, זהו המהלך.

ובכלל הדברים, הוא מביא את הגמרא הזאת, במסכת בבא מציעא [דף פה:] שאליהו הנביא היה מבקר תדיר בבית מדרשו של רבי. יום אחד, היה זה ראש חודש, ואליהו הגיע רק לעת ערב. שאלו רבי, מדוע לא הגעת כהרגלך? ענה לו, עסקתי לעורר את אברהם אבינו, יצקתי מים על ידיו, ועמד להתפלל, וחזר לשכב. וכן עסקתי עם יצחק וכן עם יעקב.

שאלו רבי, מדוע אינך מקימם בבת אחת? ענה אליהו, שמא יפצירו כולם ברחמים רבים, ויביאו את המשיח קודם זמנו.

שאלו רבי, האם בדורנו יש דוגמתם?

השיבו, כן, והם רבי חייא ובניו.

מיד גזר רבי תענית ציבור, וקרא לרבי חייא ובניו לרדת לפני התיבה. כיון שאמר 'משיב

מטתו כמו מת ח"ו, א"כ בבוקר מכוונים על כך, במלים 'כי באור פניך נתת לנו ה' אלהינו תורה וחיים, אהבה וחסד, ברכה ושלום'. מוזכרת המלה 'חיים'.

הערה מהקהל: ישנם כאלה אצל האשכנזים, שאומרים שים שלום וכו' רק בבוקר.

תגובת מרן שליט"א: יפה. הינך צודק. בתפילת מנחה וכן בערבית הם אומרים, במקום שים שלום, נוסח אחר, שלום רב על ישראל עמך וכו' מלך אדון לכל השלום. כיון שאין אז נשיאות כפים [עייין סדר עבודת ישראל דף 103]. ואין להם שם את המלה 'חיים'. זהו נוסח אשכנז. א"כ הדבר מתאים לבעל חוות יאיר, כי הוא התפלל בנוסח הזה. זהו אינו נוסח ספרד.

הדבר מובן. יישר כוחך. לכך הוא התכוון. בכל אופן, היכן כתוב על בנים, במלה 'חיים'? הוא אומר, שאומרים 'חיים', אבל איפה ה'בנים'? הוא ענה רק על חצי שאלה. מה עם בנים?

אומרים בעשיית זכרנו לחיים וכו'. וכדומה. והרבה שואלים, הרי צדיקים רבים מתו אחרי ר"ה, ורשעים אשר נשארו חיים. א"כ איך אחז"ל שנגזרים אז לחיים? וידועה שיטת הרמב"ן, ועוד הרבה ראשונים האומרים כך, כי המלה 'חיים' כוללת את כל הטובות שבעולם. נכלל בזה הכל.

א"כ אף לענייננו, אפשר לו שבמלה 'חיים' כלולים גם הבנים.

עכ"פ בעל פסקי תשובות הבין, כי השאלה של החוות יאיר, 'למה לא נתפלל על חיי ובניי', היינו על בנים צדיקים. ברם, היכן כתוב כאן, בנים צדיקים? כתוב 'ובני'. וכי 'ובני' זה כולל שהבנים יהיו צדיקים?

הפלא ופלא. בתחילה חשבתי שזה נכתב שלא בהשגחה.

ברם אחר העיון האיר הי"ת את עיני לראות בפירוש על הגמרא במסכת מועד קטן [שם], לאחד מן הקדמונים, שמו רבי שלמה בן היתום, שהיה מחכמי דרום איטליה, לגבי המלים 'חיי בני ומזוני', כי הכוונה היא גם על

שבת. למכה מלכים גדולים, כי לעולם חסדו. אפשר להתכוון גם על המלכים של זמנינו, שהקב"ה ביער אותם מן העולם. דהיינו, למרות שאנחנו מדברים על העבר, לסיחון מלך האמורי וגו'. הם ה'גלגולים' שלהם, לאמר, כי הדברים האלה אינם רק בשביל לשבח אותו יתב', אלא שהדבר מתקיים גם כיום. ובכוונה, שם בודאי שאפשר להכליל גם את זה. גם בתורת הודאה על העבר, וגם בתורת בקשה על העתיד.

שאלה מהקהל: ולגבי תפול עליהם אימתה ופחד?

תשובת מרן שליט"א: יפה. הרי מקובל בידינו לוי זאת ג"פ בעת צרה שלא תהיה כנודע. אבל שם, עכ"פ בפשטות תפול וגו' זאת בקשה. אמנם מהרי"ץ בחה"ד אומר, כי התרגום אינו סובר כך, כי הוא לא תרגם 'תפיל', שמע מינה כי הוא מפרש שזאת איננה לשון בקשה. אבל כך היא רק דעת התרגום, והדבר אינו מחייב, וכמו שהרחבתי שם בס"ד בנפלאות מתורתך. שהרי בדברי חז"ל מצינו שזאת אכן בקשה. וגם דיברנו בשיעורים הקודמים, כי כל הזמירות הם תחנונים.

בכל אופן, מה שנראה לי למסקנא להלכה ולמעשה, שקשה להכריע בנ"ד. כי הרבה פשיט"ל של חסידי הבעש"ט, הם אינם הולכים בדיוק עם גדרי ההלכה. אצל החסידים, ישנם דברים שהם לא בדיוק עפ"י השלחן ערוך. יש להם כל מיני תירוצים, כגון להתפלל שלא בזמן. קשה לקחת מהם דוגמא, ולבנות על זה. אבל 'אל תגעו במשיחי' וגו'. עכ"פ ההלכה נר לרגלינו, ומבחינה הלכתית, בפשטות הדבר אסור. אבל, נראה כי גם לפי גדרי ההלכה, אם הבקשה באה רק בדרך אגב, אזי זהו על-דרך רבי חייא ובניו כשאמרו 'משיב הרוח'. משבחים את הקב"ה, וחושבים על החולה באותו הרגע, בלי להתעכב ולהאריך, כצל עובר. ומסתברא כי בזה כולי עלמא יודו שהדבר מותר.

השם ברוך יזכנו, ישמע תפילותינו, וימלא כל משאלות ליבנו וליבכם לטובה ולברכה, אכ"ר.

הרוח' – נשבה רוח חזקה. אמר 'מוריד הגשם' – בא מטר. כיון שבא להמשיך בסידור השבת – 'מחיה מתים' וכו', רגש העולם כולו, ושאלו ברקיע, מי גילה רז זה לבני אדם? אמרו, אליהו. הביאוהו לבית הדין העליון, והכוחו בששים פולסים של-אש. תכף ירדה צורת דב של-אש, ובלבלה את תפילתם.

ידוע שהזכרת 'משיב הרוח ומוריד הגשם' בברכת גבורות, וכל שאר השבחים המובאים בג' ראשונות, אין בהם אלא סידור שבח לפני המקום. שהרי את בקשת הגשמים, קבעו חז"ל רק בברכת השנים, כמו שאמרו בגמרא [ע"ז דף ת.]. ולפי זה נשאלת השאלה, היאך השפיעה ה'הזכרה' של שבת זה עד אשר נשבה הרוח ובא הגשם? גם אם נאמר שר' חייא ובניו היו בעלי מעלה מיוחדת כנ"ל, מכל מקום אין זה המקום הראוי לבקשות, כמו שאמרו [ברכות דף לד.], 'לעולם אל ישאל אדם צרכיו לא בג' ראשונות ולא בג' אחרונות'.

על כרחנו נצטרך לומר, שעצם ההזכרה 'משיב הרוח ומוריד הגשם' כלולה מהרושם של אותה בקשה, כנזכר לעיל, ש'העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת'. לכן לפי דרגת בטחונם של ר' חייא ובניו, גם נוסח של שבת הועיל כתפילה.

עניין זה ניכר יפה בברכת השבת של 'אמת ואמונה' של ערבית, שבכל השבחים האמורים בה ניתן להפעיל את 'יסוד ההזדהות', כגון 'השם נפשנו בחיים ולא נתן למוט רגלנו, המדריכנו על במות אויבינו, וירם קרננו על כל שונאינו' וכו'. הגם שעיקרם של-שבחים הוא על העבר, מכל מקום בכח ההזדהות והבטחון ניתן להפיק ישועה גם בצורה של-שבח עכ"ל. ובלנ"ד עוד נרחיב על המשך דבריו בנ"ד.

לא כתוב במפורש שהם ביקשו, אלא משמע כי עצם זה שהם הזכירו את השבת הזה, זהו כבר פועל. העולם רגש, עוד מעט, והמתים יחיו.

ואכן בהרבה מקומות, שייך לכוון בדברים כאלה. למשל, במזמור הודו לי"י כי טוב, כי לעולם חסדו, שאומרים ב'תיקון' דשחרית